

Depression och ångest hos vuxna

Mihaela Golic, överläkare, Psykiatriska Kliniken i Varberg



Region Halland

Egentlig depression

Diagnostik

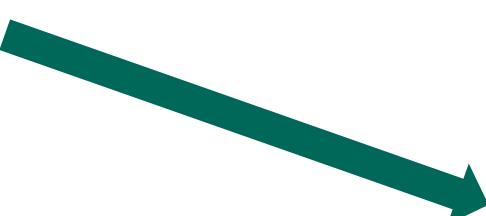
- Kriteria
- "Helhetsbedömning"
- Svårighetsgrad
- Instrument
- Diff diagnos / orsaker / komorbiditet

Behandling

- Allmänt om behandling
- Icke-farmakologisk behandling
- Läkemedelsbehandling
- Olika metoders effektivitet
- Behandlingsrefraktär depression

Depression - Diagnostik

Egentlig depression – Kriteria (DSM5)

- Stämningsläge
 - **Glädje / intresse**
- ↓
- Självnedvärdering / överdrivna skuldkänslor / pessimism
 - Suicidala tankegångar
- 
- Sömn
 - Aptit
 - Energi
 - Kognitiv förmåga / koncentration
 - Psykomotorik
- Minst 5 av 9 kriteria (varav minst 1 av 2 A-kriteria)
 - I minst 2 veckor, nästan varje dag, mest av tiden
 - Plus:
 - Kliniskt signifikant lidande eller funktionsnedsättning
 - Ej berör på somatisk sjukdom eller substansbruk

Helhetsbedömning - Viktigt att tänka på

- Kartläggning av symtom, validering av kriterier
 - Psykiskt status
-
- Aktuell psykosocial situation
 - Ev. akuta stressorer / utlösande faktorer
 - Barndomsanamnes
 - Substansbruk
 - Tidigare episoder, behandling, resultat
 - Uppvarvningsepisod i anamnesen?
Psykotiska symtom? Andra psykiatriska
symtom?
 - Episodisk förlopp eller "jag har känt såhär
sålänge jag kan minnas"
-
- Ärftlighet
 - Aktuell funktionsnivå
 - Somatik (Lab: blod- el- tyr- leverstatus, B,
D-vit, alk/drog scr; STATUS:
hjärta/lungor, puls/BT, neurol.)
 - Aktuell medicinering (kortison, interferon,
betablockerare)
 - Självskada / suicidförsök i anamnesen?

	Kris	Förlust / Sorg
Missbruk		
Kronisk sömnbrist	Individuell sårbarhet <ul style="list-style-type: none">- barndomstrauma- personlighetsstruktur- neuropsykiatri- sjukdomsbelastning (somatisk eller psykiatrisk)	Livsförändring (barn, skilsmässa)
Långvarig överbelastning		Familje- eller relationsproblem
Konflikt/mobbning på arbetsplatsen		Svåra påfrestningar (sjuka anhöriga etc)
	Ekonomiska problem	

Diff diagnos, olika faser i sjukdomsförloppet eller komorbiditet?

- Akut stressreaktion / Reaktion på svår stress /Sorgereaktion
- Anpassningsstörning
- Sömnstörning (långvarig sömnbrist?)
- Utmattningssyndrom
- Personlighetssyndrom
- PMDS
- Förvärvade / degenerativa hjärnskador
- Missbruk (cannabis, alkohol)
- Ångestsyndrom
- Bipolär sjukdom
- Debut av psykossjukdom
- ... eventuellt med sekundär depression?

Somatiska tillstånd som kan ge depression symptom

- Hypotyreos
- Anemi
- Hypogonadism hos män (estrogen deficiency hos kvinnor?)
- Sömnapnesyndrom
- Smärttillstånd
- Förvärvade / degenerativa hjärnskador
- Infektioner (hiv, borrelia, syfilis, mononukleos)
- Celiaki
- SLE
- Malignitet

Svårighetsgrad av depression

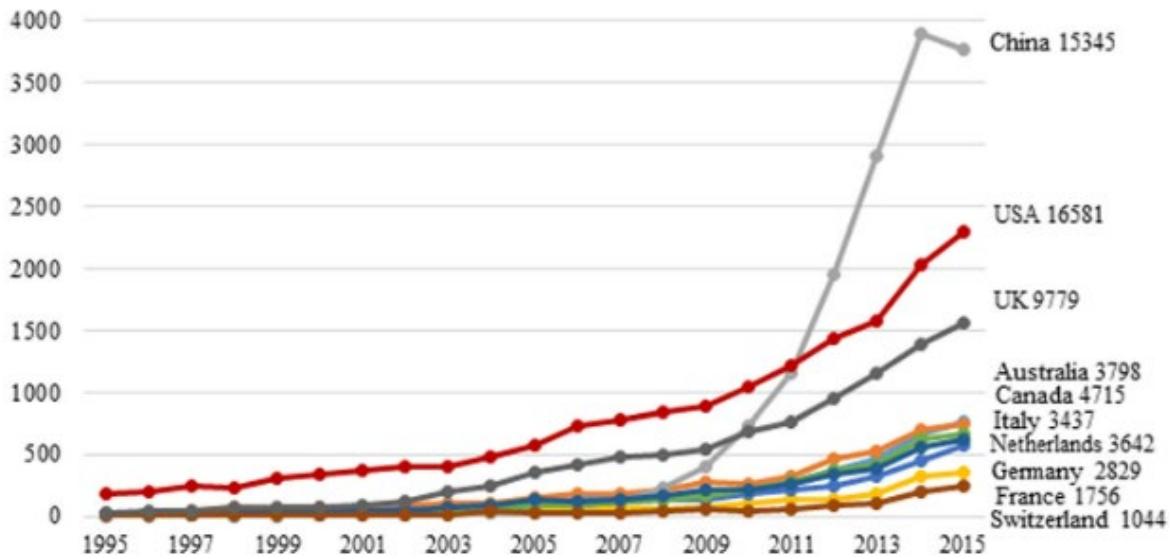
- Ej helt lätt, gråzoner
- Egentligen, viktigt att kunna definiera, då den styr behandling och vårdnivå
- Definieras av:
 - Antal symtom (5-9 enligt DSM, 4-12 enligt ICD)
 - Symtomintensitet (lätta – svåra)
 - Funktionsnedsättning (inget – totalt)

Enklare när ovan är samstämmiga, men verkligheten är sällan enkel
Komplicerande faktor – DSM kriteria, men ICD diagnostikkodning

Användning av instrument (ex MADRS, PHQ9)

- Olika användningsområden:
 - Screening
 - Diagnostik
 - Bedömning svårighetsgrad
 - Uppföljning av behandling (förändringar i sjukdomsförloppet)
 - Suicidrisk

Meta-analysis Publications, 1995-2015



Systematic Review Publications, 1995-2015

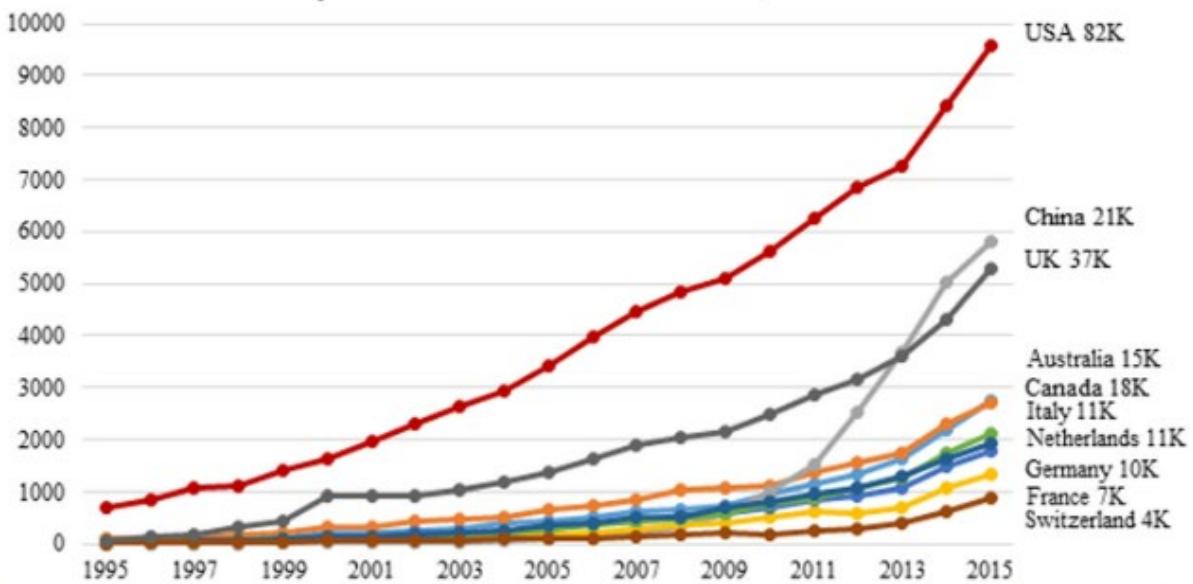


Fig. 2 Meta-analysis and systematic reviews all PubMed-indexed publications from 1995 to 2015. Numbers next to the country name indicate 20-year totals

Fontelo and Liu “A Review of recent publication trends from top publishing countries”.
Systematic Reviews (2018)
7:147
<https://doi.org/10.1186/s13643-018-0819-1>

Region eller SKR

Regionalt
Vårdprogram

Socialstyrelsen

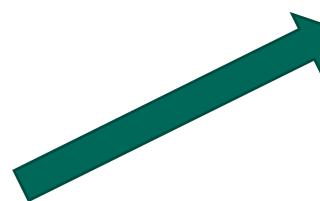
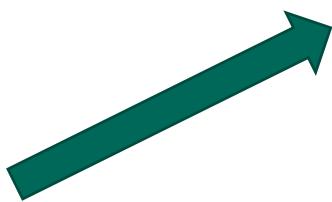
Nationella Riktlinjer

Prio

- 1-3 (bör)
- 4-7 (kan)
- 8-10 (undantag)
- FoU
- Icke göra

SBU

Oberoende
utvärderingar av
metoder och
insatser inom
hälso- och sjukvård



Nationell vård-
och insatsprogram

Diagnostik och uppföljning av förstämningssyndrom

En systematisk litteraturöversikt

Oktobre 2012



SBU • Statens beredning för medicinsk utvärdering
Swedish Council on Health Technology Assessment

SBU UTVÄRDERAR • RAPPORT 276/2018

Patient Health Questionnaire-9 (PHQ-9) som stöd för diagnostik och bedömning av svårighetsgrad av depression

En systematisk översikt

Partiell uppdatering av SBU-rapporten
Diagnostik och uppföljning av förstämningssyndrom, nr 212

STATENS BEREDNING FÖR MEDICINSK OCH SOCIAL UTVÄRDERING



Sammanfattat från dessa rapporter

- Strukturerad eller semistrukturerad instrument samt tillgång till patientjournal i TILLÄGG till bedömningsamtal ökar sensitivitet och specificitet vid depressionsdiagnostik
- För diagnostik av depression:
 - MINI och SCID 1 får användas
 - PHQ9 får inte användas
- PHQ9:
 - Får användas vid screening av depression
 - Får användas vid uppföljning av behandling
 - Får inte användas vid bedömning av svårighetsgrad

Nationella Riktlinjer om diagnostik/omhändertagande

- HÖG PRIO (1-3) = **BÖR GÖRA**
 - Hög tillgänglighet till primär bedämning av vårdbehov (Prio 1)
 - Somatisk anamnes och undersökning, relevant utredning (1)
 - Aktiv uppföljning med planerad förnyad kontakt (1)
- **KAN GÖRA** (4-7)
 - MINI – komplement till klinisk bedömning primärvård (4)
 - Samordnat och strukturerat omhändertagande med vårdsamordnare (4) för lindrig till medelsvår grad
- **ICKE GÖRA**
 - Screening för sökande utan riskfaktorer

Depression - Behandling

Mål = Remission

Faktorer som påverkar valet av behandling

- Svårighetsgrad
- Orsak?
- Tidigare episoder / behandlingsförsök?
- Patientens preferens
- Metodens tillgänglighet

Icke-farmakologiska vårdåtgärder som kan vara kurativa för lindrigare former av depression

- Aktiv uppföljning med planerad förnyad kontakt (Prio 1)
- Psykoedukation
- Egenvård – Levnadsvanor
- Samordnat och strukturerat omhändertagande med vårdsamordnare (prio 4)
- Fysisk aktivitet (Prio 6)
- Stöd i hantering av psykosociala stressorer ("Counselling", Stödsamtal, Kuratorsamtal)
- Basal kroppskänedom som tillägg till annan behandling (Prio 7)

”Tyngre” alternativ: ”samma gamla” (NR)

- Psykologisk behandling (svårighetsgrad: lindrig, medelsvår, svår *i remission*)
- Farmakologisk behandling (alla svårighetsgrad, behandling och återfallsprevention vid recidiverande depressioner)
- ECT (specialist / sjukhusbehandling, svår depression, postpartum depression, alt. medelsvår behandlingsresistent)

Nytt i senaste nationella riktlinjer (NR)

- rTMS
 - Indikation: behandling av medelsvår till svår depression
 - [änsålänge] specialistnivå
 - Prio 3
- Esketamin som *tillägg* till annan antidepressiv behandling
 - Indikation: behandling av medelsvår till svår, behandlingsresistent depression
 - Specialistnivå
 - Prio 10 (undantagsfall)

Rekommenderad psykologisk behandling

- Indikation (NR):
 - Behandling av lindrig eller medelsvår depressionsepisod
 - Återfallsprevention för svår depressionsepisod i remission
- Terapiinriktningar (NR):
 - KBT
 - IPT
 - Korttids PDT



Interpersonell terapi (IPT), kognitiv beteendeterapi (KBT) och tidsbegränsad psykodynamisk terapi (tidsbegränsad PDT) vid lindrig till medelsvår depression hos vuxna

SBU KOMMENTERAR | SAMMANFATTNING OCH KOMMENTAR AV ANDRA AKTÖRERS KUNSKAPSÖVERSIKTER

JUNI 2018 | WWW.SBU.SE/2018_05

Farmakologisk behandling

- Indikation:
 - Behandling av depressionsepisoder, alla svårighetsgrad.
 - OBS!
 - För lindrig: i första hand, avvakta Ikm-behandling
 - För svår – överväg ECT
 - Recidiverande depression som tidigare svarat på Ikm behandling – Prio 1 för tidig återinsättning av Ikm.
 - Återfallsprevention (1: AD; 3: KBT; 3: Litium; 8: ECT)

Läkemedelsbehandling

- Det finns inte tillräckligt med evidens för att skilja olika antidepressiva baserat på effektivitet
- Rekommendationerna kring första hands behandling och "algorythm guidelines" baseras huvudsakligen på andra överväganden (erfarenhet, biverkningar, interaktioner, kostnadseffektivitet osv).
- NR går inte in i detaljer kring behandlingsalgorythm
- Nationellt Vårdprogram rekommenderar en viss sekvens
- Hallands terapirekommendationerna skiljer sig lite från Nationella vårdprogrammet
- FÖLJ TERAPIREKOMMENDATIONER HALLAND!

Terapitrappan enligt Terapirekommandationer Halland

- Steg 1: SSRI (i första hand sertralín) eller mirtazapin
- Steg 2: Kombinera SSRI + mirtazapin ELLER switch mot Venlafaxin
- Steg 3: Duloxetin, Bupropion, Agomelatin, Vortioxetin

Mina egna ”principer”

- Start low, go slow (i den mån det går)
- Gör en sak i taget (i den mån det går)
- Tätt uppföljning (telefon) – 2 veckor: inger hopp, fångar biverkningar tidigt
- Byt administrationstid om det hjälper hantera biverkningar (ex: trötthet)
- Gå till max **vältolererad** dos
- ”Fair trial” – tillräcklig lång tid (minst 4-6 veckor, även 8)
- Minska dosen om ingen extra ”vinst” (minsta effektiva dosen)
- Sätt ut om **ingen** effekt
- Trappa ner, INTE direkt utsättning från höga doser (i den mån det går)
- Kombinera **vid partiell effekt**, men kolla interaktioner!

Effektstorlek (SBU, 2004)

- Respons: % pat som får en minskning på 50% i depressionspoäng (OBS! olika instrument också!)
- Remission: % patienten som är diagnosfria
- Effektstorlek = skillnad i effekt mellan aktiv behandling och kontrolbehandling, dividerad med standarddeviationen
- Olika studier, olika mått, olika uppföljningstider, olika patientpopulationer.
- Svårt att dra slutsatser
- Exempel: Placebo 26%, SSRI 58%, TCA 61%
- Tumregel: Placebo 20-40%, AD 40-70%



Effektivitet (SBU, 2004)

Behandling av
depressionssjukdomar

En systematisk litteraturöversikt

- Det finns inga säkerställda skillnader i effekt mellan olika antidepressiva medel vid behandling av lindriga och måttliga depressioner (Evidensstyrka 1).
- Vid akutbehandling av lindriga och måttliga depressioner hos vuxna är flera slags psykoterapier lika effektiva som tricyklyiska antidepressiva läkemedel (TCA) (Evidensstyrka 1), samt sannolikt lika effektiva som selektiva serotoninupptagshämmare (SSRI) (Evidensstyrka 2).

Behandlingsresistent (refraktär) depression – remiss till psykiatri

- Olika definitioner, men "allmänt accepterad" = depression som inte svarar på minst 2 farmakologiska behandlingsförsök.
- I HÖK: *Terapiresistent depression definieras som: Tillstånd där två på varandra följande behandlingar inte gett avsedd effekt (såväl farmakologisk som psykologisk behandling)*
- Olika strategier, visa med stöd i NR, andra utan.
- Exempel: Tricykliska, MAO-I, tillägg av Litium, antipsykotika eller lamotrigin, rTMS, esketamin som tillägg till annan antidepressiv, ECT.

SYSTEMATIC REVIEW

OPEN



The serotonin theory of depression: a systematic umbrella review of the evidence

Joanna Moncrieff^{1,2}✉, Ruth E. Cooper³, Tom Stockmann⁴, Simone Amendola⁵, Michael P. Hengartner⁶ and Mark A. Horowitz^{1,2}

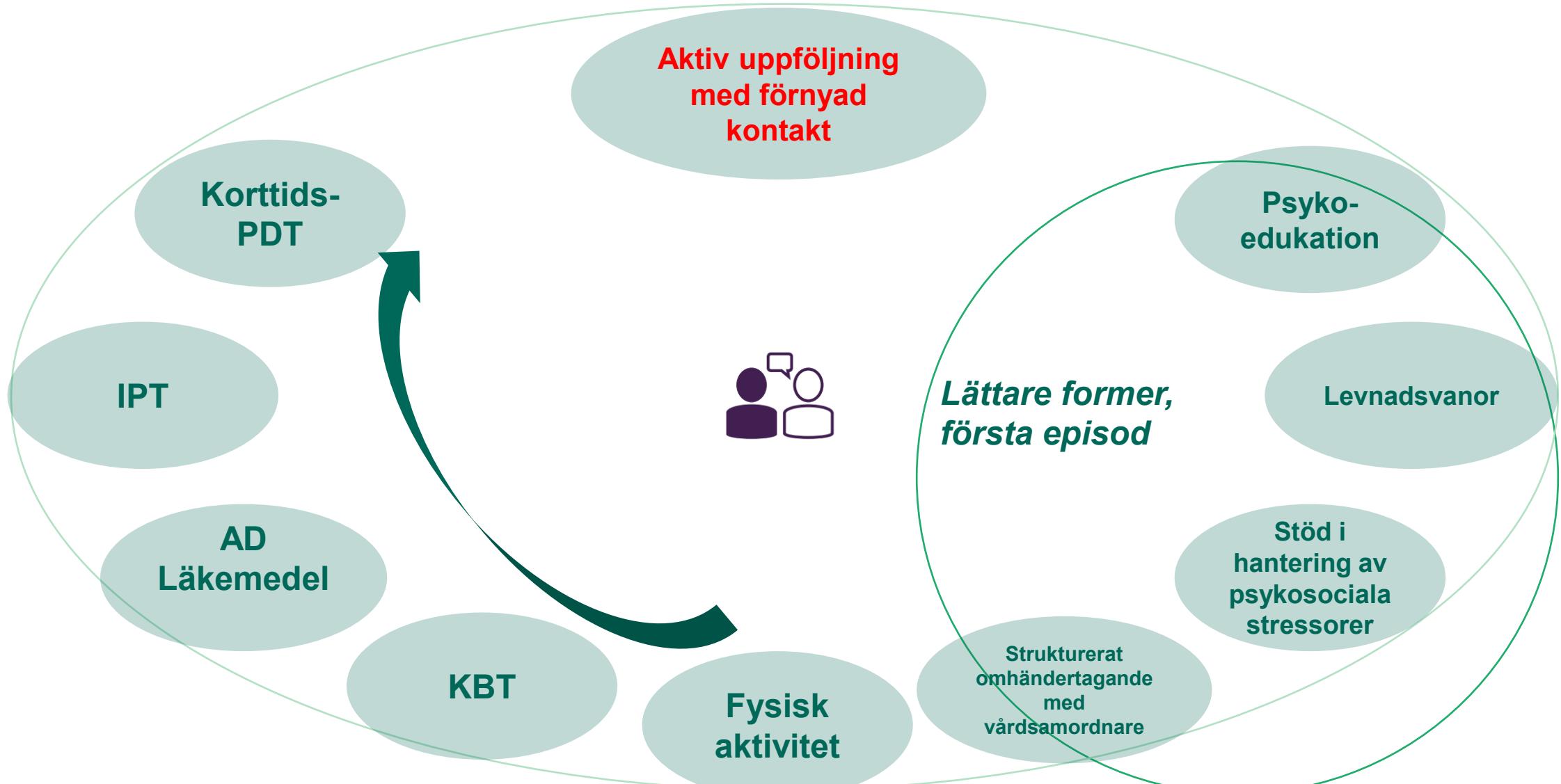
© The Author(s) 2022

This review suggests that the huge research effort based on the serotonin hypothesis has not produced convincing evidence of a biochemical basis to depression.

This is consistent with research on many other biological markers.

We suggest it is time to acknowledge that the serotonin theory of depression is not empirically substantiated.

Depression: behandlingsalternativ i primärvården



Ångestsyndrom

- Allmän om diagnostik
- Ångest vid depression, depression till följd av ångest, vad är höna och vad är ägget?
- Behandling
- Handläggning av ångest vid kris, sorg

Ångestsyndrom diagnostik - reflektioner

- Undvikande beteende och inskränkningar i vardagslivet är centralt till diagnoserna paniksyndrom, social fobi och PTSD
- Panikattacker utan förväntansångest och undvikande beteende är INTE paniksyndrom
- Inte alla som utsätts för livshotande traumatiska upplevelser utvecklar PTSD
- Begreppet "Komplex traumatisering" eller "Komplext PTSD"
- Centralt till GAD är grubblerier, "rumination". GAD är ett svårt behandlad tillstånd, som kan leda till inskränkt liv och funktionsnedsättning
- En psykiatrisk diagnos behöver inte gälla livet ut!

Ångestsyndrom diagnostik - rekommendationer

- DSM-5 självskattning – Terapirekommendationer Halland
- Somatisk anamnes och somatisk undersökning samt relevant utredning utifrån anamnesen och undersökningen (NR - Prio 1)
- MINI som komplement till klinisk bedömning vid diagnostik i primärvård (NR - Prio 4)
- OBS! Missbruksanamnes, AUDIT, DUDIT, alkoholmarkörer, drogsticka!
Ej i NR, men erfarenhetsmässigt – viktigt!

Ångestsyndrom Behandling - Rekommendationer NR

Paniksyndrom

- KBT - Prio 3
 - AD läkemedel - Prio 5
-
- KBT + AD - Prio 9
 - PFPT - Prio 10
 - Benzo - Ikke göra

Social fobi

- KBT - Prio 3
 - AD läkemedel - Prio 5
-
- PDT - Prio 10
 - IPT - FoU
 - MBKT och MBSR - FoU
 - Benzo - Ikke göra

AD i sammnanhanget = AntiDepressiva, och här handlar det om gruppen SSRI och / eller SNRI

Ångestsyndrom Behandling - Rekommendationer NR

PTSD

- **Traumafokuserad KBT - Prio 3**
- **AD läkemedel - Prio 5**
- **EMDR - Prio 7**
- SSRI+KBT - Prio 10
- IPT - FoU
- PDT - FoU
- Benzo - Ikke göra!

GAD

- **AD läkemedel - Prio 3**
- **KBT- Prio 5**
- Hydroxizin - Prio 9
- Pregabalin - Prio 10
- PDT - FoU
- Benzo --Ikke göra!

Psykofarmaka vid ångest

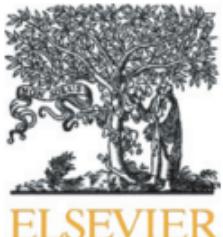
- SSRI, SNRI (olika indikationer för olika ångestsyndrom)
 - Mirtazapin (off-label)
 - Pregabalin – låg prio
-
- Beta-blockerare (vid behov, ffa vid kroppsliga symtom)
 - Antihistaminer (vid behov) – låg prio
 - Benzo vid behov. RESTRIKTIVT, KORTTIDSBEHANDLING (ffa i ångest vid depression, SSRI behandlingsstart).

Ångest och / vid Depression

- Ångest/oro kan uppträda som symtom vid depression
- Patienter med ångestsyndrom (GAD, social fobi, paniksyndrom) kan få depression
 - Sekundär till långvarig ångestsyndrom som inskränker livet?
 - Oberoende?
- Panikattacker, socialfobi och traumarelaterade symtom (med eller utan tidigare genomgått ångestsyndrom) kan blomma upp under depressiv episod
- Ångest (utan depression) som inte passar i specifik ångestdiagnos

Ångest vid livshändelser, sorg, krisreaktion

- Normal reaktion på livshändelser eller "Akut stressreaktion / Reaktion på svår stress"?
- Hantering
 - Benzo – icke göra (NR)
 - Finns inte andra **evidensbaserade** rekommendationer som jag vet om
 - I längsta möjliga mån ska ej medikaliseras
 - I första hand - psykosocial stöd
 - I andra hand: sömnhjälp, ångestreduktion med icke beroendeframkallande medel
 - OBS på depressionsutveckling!



Contents lists available at [ScienceDirect](#)

EBioMedicine

journal homepage: www.ebiomedicine.com



Research Paper

Do You Believe It? Verbal Suggestions Influence the Clinical and Neural Effects of Escitalopram in Social Anxiety Disorder: A Randomized Trial



Vanda Faria ^{a,b,*¹}, Malin Gingnell ^{a,1}, Johanna M. Hoppe ^a, Olof Hjorth ^a, Iman Alaie ^{a,c}, Andreas Frick ^{a,d}, Sara Hultberg ^a, Kurt Wahlstedt ^a, Jonas Engman ^a, Kristoffer N.T. Måansson ^{a,d,e}, Per Carlbring ^e, Gerhard Andersson ^f, Margareta Reis ^g, Elna-Marie Larsson ^h, Mats Fredrikson ^{a,d}, Tomas Furmark ^a

^a Department of Psychology, Uppsala University, Uppsala, Sweden

^b Center for Pain and the Brain, Department of Anesthesiology, Perioperative and Pain Medicine, Boston Children's Hospital, Harvard Medical School, Boston, MA, USA

^c Department of Neuroscience, Child and Adolescent Psychiatry, Uppsala University, Sweden

^d Department of Clinical Neuroscience, Karolinska Institutet, Stockholm, Sweden

^e Department of Psychology, Stockholm University, Stockholm, Sweden

^f Department of Behavioural Sciences and Learning, Linköping University, Linköping, Sweden

^g Department of Medical and Health Sciences, Division of Drug Research, Linköping University, Linköping, Sweden

^h Department of Surgical Sciences, Radiology, Uppsala University, Uppsala, Sweden

Design

- Forskarinitierad, randomiserad klinisk studie (och svensk!)
- Vuxna patienter med social fobi, rekryterade via annonser
- 2 armar:
 - Båda fick Escitalopram, 10mg i en vecka, 20mg i ytterligare 8 veckor
 - Overt-gruppen (24 pat) fick sann information om medicinen
 - Covert-gruppen (23 pat startade, 22 i analys) blev lurade med falsk information ("falsk placebo")
- Alla blev erbjudna internet-KBT efter studien (etiska anledningar)

Resultat – "Overt" vs "Covert" gruppen

- Flera pat som uppfyller kriteria för klinisk signifikant förbättring på LSAS-SR (12/24 = **50%** vs 3/22 = **14%**, p=0.009) efter behandling
- Signifikant skillnad redan från vecka 3 (p=0,03)
- Mera benägna att tro att deras behandling var effektiv för SAD
- Mera benägna att rekommendera behandlingen till en kompis
- Mera benägna att ha en positiv attityd mot behandlingen

Slutsats

- Psykologiska faktorer påverkar behandlingsresultat vid behandling med SSRI
- Förväntad förbättring ger positiv effekt

**VÄCK HOPP!
ALLTID!**

Källor

- Terapirekommendationer Halland 2022, <https://terapirek.regionhalland.se/>
- Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2021-4-7339.pdf>
- Nationella vård- och insatsprogram, Depression och ångestsyndrom
<https://www.vardochinsats.se/depression-och-aangestsyndrom/>
- SBU: Patient Health Questionnaire-9 (PHQ-9) som stöd för diagnostik och bedömning av svårighetsgrad av depression. En systematisk litteraturöversikt 2018
- SBU: Diagnostik och uppföljning av förstämningsyndrom. En systematisk litteraturöversikt 2012
- SBU: Behandling av depressionssjukdomar. En systematisk litteraturöversikt 2004
- SBU: Interpersonell terapi (IPT), kognitiv beteendeterapi (KBT) och tidsbegränsad psykodynamisk terapi (tidsbegränsad PDT) vid lindrig till medelsvår depression hos vuxna. SBU kommenterar 2018
- Socialstyrelsens rapport om Utmattningsyndrom 2003, <https://docplayer.se/27267-Utmattningssyndrom-stressrelaterad-psykisk-ohalsa.html>
- <https://viss.nu/kunskapsstod/vardprogram/depression-hos-vuxna>
- Fontelo and Liu "A Review of recent publication trends from top publishing countries". Systematic Reviews (2018) 7:147
- Moncrieff J, Cooper RE, Stockmann T, Amendola S, Hengartner MP, Horowitz MA. The serotonin theory of depression: a systematic umbrella review of the evidence. Mol Psychiatry. 2022 Jul 20. doi: 10.1038/s41380-022-01661-0. Epub ahead of print. PMID: 35854107.
- Faria V, et al., Do You Believe It? Verbal Suggestions Influence the Clinical and Neural Effects of Escitalopram in Social Anxiety Disorder: A Randomized Trial. EBioMedicine. 2017 Oct;24:179-188.
- Internetmedicin, <https://www.internetmedicin.se/behandlingsoversikter/psykiatri/depression-hos-vuxna/>



Graviditets- och post-partum depression

Diagnostik

- Specifika rekommendationer i Nationella Riktlinjer
 - Identifiera depression med EPDS (Edinburgh Postpartum Depression Scale): **Prio 3** (nyblivna mammor)
 - Förebyggande psykosocial eller psykologisk behandling: **Prio 4** (blivande och nyblivna föräldrar med risk för att utveckla depression)
 - Förstärkta och individualiserade hembesök: **Prio 6** (nyblivna föräldrar med risk för att utveckla depression)

Behandling

- Graviditet:
 - Psykologisk behandling vid lättare former
 - SSRI – väsentligen säkra
 - Även andra läkemedel (exvis mirtazapin, venlafaxin)
 - Alltid rådgör med patienten!
- Postpartum
 - Obs på svår depression – snabb inläggning!



Suicidrisk: bedömning och hantering

Instrument för bedömning av suicidrisk

SBU utvärdering (2015)

En systematisk litteraturöversikt

September 2015

- Inget instrument har tillräckligt sensitivitet (80%) och specificitet (50%)
- Finns inte studier på att användning av instrument - som komplement till klinisk bedömning - förbättrar bedömningen av suicidrisk
- Finns inte studier som utvärderar om suicidfrågan i MADRS kan predica suicidhandling.

Suicidriskbedömning - NR

- Specifika rekommendationer i Nationella Riktlinjer
 - Strukturerad klinisk bedömning av suicidrisk – Prio 1
 - Bedömning av suicidrisk med instrument som komplement till klinisk bedömning – Prio 6
 - Bedömning av suicidrisk med instrumentet Sad persons scale som komplement till klinisk bedömning – Icke göra
 - Bedömning av suicidrisk med enbart instrument – Icke göra

Suicidriskhantering

Alla

- Bekräfta de svåra känslorna.
- Fokus på skyddsfaktorer
- Involvera närmiljö
- Identifiera stressorer eller vidmakthållande faktorer som kan minskas
- Hjälp till med psykosocial avlastning.
- Hjälp planera hjälpsam aktivitet efter färdig bedömning.
- Se till att individen vet vart hen kan vända sig i ett krisläge.

Måttlig risk

- Hjälp att få kontakt med specialistpsykiatrin
- Snar tid för ny kontakt.
- Täta suicidriskbedömningar
- Säkerhetsplan
- Specifik behandlingsinsats

Hög risk

- Daglig uppföljning eller inläggning i psykiatrisk heldygnsvård.
- Överväg LPT (tvångsvård) om ej medverkar